

บทที่ 4

ความแพร่หลายของเรื่องแก้วหน้าม้าในสังคมไทย

ผลจากความสนุกสนานเข้มข้นด้านเนื้อหา อันเกิดจากลักษณะเด่นของเรื่อง ทำให้เรื่องแก้วหน้าม้า เป็นเรื่องที่นิยมแพร่หลายอย่างสูงเรื่องหนึ่งในสังคมไทย จากการศึกษาพบว่าเรื่องแก้วหน้าม้าแพร่หลายใน 2 ลักษณะ คือ แพร่หลายในรูปแบบการแสดง และแพร่หลายในรูปแบบวรรณกรรม

1. แพร่หลายในรูปแบบการแสดง

เรื่องแก้วหน้าม้า เป็นเรื่องที่มีผู้นิยมนำไปแสดงในรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลายทั่วประเทศไทย ทั้งละครนอก ละครชาตรี ลิเก หมอลำ และหนังตะลุง ดังจะกล่าวเฉพาะภาพรวมที่มีลักษณะเด่นในแต่ละรูปแบบดังนี้

1.1 ละครนอก

ต้นแบบการแสดงละครนอกหรือละครชาวบ้านนั้น มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาปัจจุบัน กรมศิลปากร ได้พัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบของละครนอกจนคล้ายคลึงกับละครในต่างกันว่าตัวเรื่องที่ใช้แสดงเท่านั้น กรมศิลปากรได้นำเรื่องแก้วหน้าม้ามาแสดงในรูปแบบละครนอกเป็นเวลานานแล้ว แต่ได้ปรับปรุงบทที่ใช้แสดงขึ้นมาใหม่ โดยนำพระนิพนธ์ในกรมหลวงวงษาเนตรนรินทรฤทธิมาดัดแปลงเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2505 (ธนิต อยู่โพธิ์ 2505:3) ปัจจุบันละครนอกเรื่องนี้กรมศิลปากรก็ยังจัดแสดงอยู่เนื่อง ๆ ตอนที่นิยมแสดง คือ "ถวายนลูก" และ "ถอดรูป" และตอน "เสียงว่าว-พริก" เหตุที่นิยมตอนดังกล่าวเพราะเป็นตอนที่สนุกสนานเหมาะแก่การแสดง (พิศนีย์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2536) เหตุที่กล่าวว่าเหมาะกว่าตอนอื่นนั้น ผู้วิจัย

เข้าใจว่าเพราะมีนางแก้วซึ่งมีรูปลักษณ์และลักษณะนิสัยอันโดดเด่นเป็นตัวเอก และเป็นตัวเดินเรื่องตลอด ทั้งพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของนางแก้วนั้นก็เอื้อต่อการสร้างความมหัศจรรย์ครั้งหนึ่ง อันเป็นหัวใจของละครนอก ส่วนกลวิธีการแสดงนั้น ตัวละครเด่น ๆ ทุกตัวจะยึดบทบาทแสดงอย่างเคร่งครัดแม้แต่บทสนทนา ยกเว้นตัวประกอบประเภทนางสนม เสนา บทสนทนาจะคิดขึ้นเองตามเหตุการณ์ของเรื่องโดยปรับให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน

1.2 ละครชาตรี

เป็นละครชาวบ้านเดิมใช้รำแก้บน โดยให้ผู้ชายแสดงล้วนเช่นเดียวกับละครนอก ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงโดยผู้ชายจริงหญิงแท้ หรือบางครั้งใช้หญิงแสดงล้วน โดยยังคงบทบาทที่เป็นละครแก้บนอยู่ และได้เพิ่มบทบาทหรือโอกาสที่แสดงในงานอื่นตามบริบทของสังคมแล้วก็ตาม ปัจจุบันละครชาตรียังเป็นละครของชาวบ้านและมักนำเรื่องแก้หัวน้ำมาแสดงอยู่เสมอ ๆ เช่น ละครชาตรีคณะนาฮีรุ่งเรื่องศิลป์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ 48 หมู่ 2 ตำบลทางพระ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ได้เคยมาแสดงเรื่องแก้หัวน้ำที่เรือนไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2536 เนื้อหาหรือตอนที่แสดงคือตอน "ปีนแก้วปีนศิลป์ไชยหยักษ์" ซึ่งปรากฏในโครงเรื่องสืบเนื่องรุ่นลูกของนางแก้ว โดยดัดแปลงมาจากแก้หัวน้ำสำนวนนายบุษย์ ตอนนี้มีบทเด่นอยู่ที่หยักษ์ 2 ตอน คือ หยักษ์ผีโขมด และหยักษ์พรายกระสินธุ์ เป็นตอนที่ละครชาตรีคณะนี้นิยมแสดงเพราะ "คนดูชอบนางหยักษ์" ซึ่งเป็นตัวละครที่ชาวบ้านเรียกว่า "ตัวต่อแหล" ไม่ว่าจะแสดงที่ใดจะต้องถูกเรียกร้องจากคนดูว่า จะต้องแสดงตอนที่หยักษ์ ถ้าไม่มีก็ไม่สนุก คณะอื่นก็นิยมเล่นตอนนี้ด้วย (สมหมาย เอี่ยมสำอางค์, สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2536)

ด้านกลวิธีการแสดงนั้น ละครชาตรีไม่เคร่งครัดบทบาทที่แสดง เช่น ละครนอกของกรมศิลปากรเพียงอาศัยเค้าโครงของเรื่อง ทั้งผู้แสดงก็เป็นชาวบ้าน ซึ่งเอื้อต่อการติดต่อแทรกเสริมบท และสืลาร้องตามความเหมาะสมภายใต้เงื่อนไขของกาลเวลา ดังคณะนาฮีรุ่งเรื่องศิลป์ที่ปรับเปลี่ยนบทเทวารักษาถ้าที่ช่วยปีนศิลป์ไชยเป็นบทบาทของพระอินทร์แทน แทรกสืลาการร้องแบบลิเกที่ถนัดเข้ามา และที่สำคัญบทสนทนาของตัวละครเป็นบทที่คิดขึ้นเองโดย

คำนึงถึงบริบททางสังคม และนิยมใช้ภาษาสองแง่สองง่าม อันเป็นลักษณะเด่นของความเป็นชาวบ้าน ลักษณะดังกล่าวสร้างความครึ้นเครงให้กับผู้ชมอย่างเข้มข้น เช่น บทสนทนาระหว่างยักษ์พรายกระสืนธุ์ ยักษ์ผีโสมด และปิ่นแก้ว ซึ่งขณะนี้เป็นแก้วสวมหน้าม้า ทำให้ยักษ์ทั้ง 2 ตนจำไม่ได้ แล้วเกิดบทสนทนา โดยนำเอาลักษณะเด่นที่เกี่ยวกับรูปหน้าม้า พฤติกรรมของม้า และเสียงของม้า นามารังสรรค์เป็นภาษาสองแง่สองง่ามดังนี้

ผีโสมด : อ้าว! ธรรมชาติคนนี่ต้องขี่ม้าอยู่แล้ว สบายเลย พรายกระสืนธุ์ จั้นเราไม่ต้องเดิน ไม่ต้องเหาะ ไม่ต้องเสียแรงมัวเป่ามนต์ พนังน พนนี่ขี่มันเลย

ปิ่นแก้ว : เตี้ยก่อนนะจ๊ะแม่ยักษ์ทั้งสอง ที่เธอพูดก็จริง ม้าทุกตัวจะต้องให้คนขี่ แต่สำหรับม้าอย่างจั้นนี่ ชอบขี่คนจ๊ะ

.....

ผีโสมด : ไอนั้นก็ไม่กิน ไอนี้ก็ไม่กิน แล้วพ่อม้าจะกินอะไร

ปิ่นแก้ว : จันบอกเธอตรง ๆ ที่ชอบกินที่สุดคือ ฮี้ ๆ ๆ ๆ นั้นแน่

ผีโสมด : จันก็เป็นห่วงของจันบ้าง ถ้าเธอกินหมดแล้วจันจะทำยังไง อย่างตาแวน (ผู้ชม) ขนาดจันมี ฮี้ ๆ ๆ ๆ นั้นแน่ พอจันวิ่งไปหา เขายังหนีบแทบตายเลย ถ้าจันไม่มี ฮี้ ๆ ๆ ๆ เขาจะเอาจันรี

ปิ่นแก้ว : นี่ไปนั่งข้าง ๆ เขาไม่ยิง เขาก็บุญแล้ว

ผีโสมด : เอาอะไรยิง

ปิ่นแก้ว : ก็ไอ้ที่ขาหนีบ เขาคงจะหนีบปิ่นนะซี

ผีโสมด : ปิ่น ที่มีลูกาใต้ลานะเธอ ไอนั้นนะ เป็นของชอบของครอบครัว ถ้ายิงปิ่น จันเอาไล่ของจันรับปิ่น

นอกจากการใช้ภาษาสองแง่สองง่าม อันเป็นลักษณะเด่นของละครชาวบ้านแล้ว การสร้างบรรยากาศระหว่างผู้แสดงกับผู้ชมให้รู้สึกเป็นกันเอง นับเป็น "มุข" อย่างหนึ่งของละครชาตรี

1.3 ลิเก

เป็นการแสดงที่นิยมทั่วไปในภาคกลาง และอาจถือได้ว่าเป็นนาฏกรรมพื้นบ้านที่แพร่หลาย และส่งอิทธิพลต่อสังคมไทยมากที่สุด จนทำให้การแสดงพื้นบ้านรูปแบบอื่น เช่นละครชาตรี และหมอลำ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงตามออกไปด้วย

จากการศึกษาพบว่า เรื่องแก้วหน้าม้ามีผู้นิยมนำไปแสดงในรูปแบบของลิเกอย่างแพร่หลาย ดังปรากฏในสุจิตร์ การแสดงที่สังคีตศาลา กรมศิลปากร ครั้งที่ 44 ปีที่ 5 วันที่ 18 มกราคม 2495 โดย ลิเกคณะรุ่งเรืองศิลป์ (นายเจื้อย แยมกลั่น) นำเรื่องแก้วหน้าม้า ตอน "ถวายเป็นลูก" มาแสดง นอกจากจะแสดงโดยทั่วไปแล้ว เรื่องแก้วหน้าม้ายังนิยมมาแสดงทางสื่อโทรทัศน์ ดังลิเกคณะเทพบุตรผิวบาง เคยนำมาแสดงทางโทรทัศน์ช่อง 5 และเมื่อวันที่ 25 -26 พฤศจิกายน 2538 รายการตลก "มุขหัวเราะ" ได้นำเรื่องแก้วหน้าม้ามาสร้างความครื้นเครงให้กับผู้ชมทั่วประเทศในรูปแบบของลิเก ทางโทรทัศน์ช่อง 3 โดยเริ่มแสดงตั้งแต่ตอนปั้นทองทรงว้าวถึงปั้นทองสั่งให้นางแก้วมีลูก

1.4 หมอลำ

เป็นรูปแบบการแสดงของชาวอีสาน มีพัฒนาการไปตามลำดับจาก "ลากลอน" สู่อำเภอ "ลำเรื่อง" หรือ "ลำหมู" และ "ลำเพลิน" ตามลำดับ ส่วนหมอลำที่นิยมมาเอาเรื่องแก้วหน้าม้ามาแสดงมักเป็นหมอลำหมู ดังที่ สมพงษ์ บุตรโรจน์ กล่าวไว้ว่า "หมอลำหมู ซึ่งในอดีตนิยมมาวรรณคดีชาดก และนิทานพื้นบ้าน เช่น แก้วหน้าม้า มาแสดง" (สมพงษ์ บุตรโรจน์ 2532 : 4, อ้างถึงใน ศิราพร วิตะฐาน ณ ถลาง 2537 : 95)

ผู้วิจัยพบว่า หมอลำคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์มีที่ทำการคณะอยู่ที่บ้านเลขที่ 232 ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น นำเรื่องแก้วหน้าม้ามาแสดงในรูปแบบของหมอลำหมูอย่างกว้างขวางทั่วภูมิภาคของอีสาน จนเป็นที่ติดอกติดใจของผู้ชมโดยทั่วไป จากการสัมภาษณ์ผู้กำกับการแสดง พบว่าตอนที่นำมาแสดงนี้ ปรากฏในโครงเรื่องหลัก เริ่มตั้งแต่ปั้นทอง

ทรงว่า แล้วทำวาลอยไป นางแก้วเก็บว่าวได้และเสนอตัวเป็นชายาของปิ่นทอง เนื้อเรื่องดำเนินไปจนถึงบทที่ห้วงระหว่างนางแก้วกับนางทัศนีย์ ส่วนเนื้อเรื่องต่อจากนี้ซึ่งปรากฏในโครงเรื่องสืบเนื่องจะไม่นิยมนำมาแสดง เพราะเนื้อเรื่องไม่สนุกตื่นเต้นเร้าใจเท่าโครงเรื่องหลัก (ทองสา ปากศรี, สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2537) ส่วนกลวิธีการแสดงนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้กำกับการแสดงทำให้ทราบว่าก่อนจะแสดงเรื่องแก้วหน้าม้า จะนำวัฒนธรรมการแสดงอันมาผสมผสาน โดยเฉพาะเมื่อ "ไซ่วว่ง" แล้ว จะมีการแสดงในลักษณะของ "คอนเสิร์ต" โดยนำเพลงของนักร้องที่กำลังเป็นที่นิยม เช่น ดีก ชีโร่ ทัช ณ ตะกั่วทุ่ง ฯลฯ มานำเสนอ ประกอบลีลาท่าทางของ "เตียนเซอร์" หลังจากนั้นจะเป็นช่วงแสดงวงดนตรีลูกทุ่ง โดยเลือกเพลงของนักร้องยอดนิยมขณะนั้นมานำเสนอ เช่น ยิ่งยง ยอดบัวงาม สุณารี ราชสีมา ฯลฯ การแสดงข้างต้น นอกจากจะเป็นการนำเสนอความอลังการตระการตาของวงแล้วยังเป็นการเรียกผู้ชมให้มาสนใจการแสดงอีกด้วย เมื่อถึงเวลาสมควรหรือเรียกผู้ชมได้มากแล้ว จึงเริ่มการแสดงเนื้อเรื่อง นอกจากเสื้อผ้าหรือชุดการแสดง ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นว่ามีลักษณะคล้ายชุดของลิเก อันถือเป็นพัฒนาการของหมอลำที่ได้รับอิทธิพลจากลิเกภาคกลางแล้ว เมื่อมาถึงยุคปัจจุบันที่วัฒนธรรมการแสดงคอนเสิร์ตกำลังเป็นที่นิยม หมอลำคณะดังกล่าวได้นำมาผนวกกับการแสดงแบบวงดนตรีลูกทุ่งซึ่งได้รับมาก่อนแล้ว จึงถือว่าเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงให้ตรงกับรสนิยมของผู้ชมตามบริบทของสังคม อันเป็นวิถีทางที่จะทำให้นักชมหมอลำ รวมทั้งวัฒนธรรมการแสดงแบบหมอลำของชาวอีสานดำรงคงอยู่และสืบทอดต่อไป

1.5 หนึ่งตะลุง

เป็นการแสดงพื้นบ้านที่แพร่หลาย และเป็นที่นิยมของชาวภาคใต้ ผู้วิจัยพบว่า หนึ่งตะลุงที่นิยมนำเรื่องแก้วหน้าม้ามาแสดง มีอยู่คณะเดียว คือ หนึ่งตะลุงของนายจาเนียร ค่ำหวาน มีที่ทำการของคณะอยู่ที่ บ้านเลขที่ 60 หมู่ 1 ตำบลโพธิ์ทอง อําเภอกำศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช นายจาเนียร ค่ำหวาน นำเรื่องแก้วหน้าม้ามาแสดงนี้ เป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษ ตั้งแต่ครั้งหนังรอด(ทวด) หนังเรื้อย (ปู่) และหนังร้าน (พ่อ) ซึ่งเป็นต้นตระกูลหนังที่สรรเอาเฉพาะเรื่องที่เป็นวรรณกรรมหรือนิทานพื้นบ้านมาแสดง อาทิ พระสุธน-มโนราห์ สังข์ศิลป์ชัย โกมินทร์ สี่ยอดกุมาร แก้วหน้าม้า โดยเฉพาะเรื่องแก้วหน้าม้า นั้นเป็นเรื่อง

ยอดนิยม และนำไปแสดงแทบทุกจังหวัดในภาคใต้ เหตุที่เรื่องนี้ได้รับความนิยมสูงสุดเพราะเนื้อเรื่องมีลักษณะโลดโผน มีครบทุกรสทั้ง ปู๊ รัก ขบขัน และเศร้าโศก (จาเนียร คาหวาน, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2537) เนื้อหาที่หนังจาเนียรนิยมแสดง ส่วนมากจะเริ่มตั้งเมือง มิถิลา กล่าวถึงท้าวมงคลราชและนางนันทา มีโอรสชื่อปิ่นทอง คาเนียรเรื่องถึงนางแก้วรบกับยักษ์ แล้วถูกตีบห้องจนคลอดธิดาออกมา 3 องค์ เนื้อหาที่แสดงนั้นเป็นส่วนที่ปรากฏใน ตำนานนายบุญ ทั้งโครงเรื่องหลัก และโครงเรื่องสืบเนื่องรุ่นลูกของนางแก้ว แต่ยังมีนางแก้วเป็นตัวเอกและตัวเดินเรื่องอยู่ในส่วนของกลวิธีการแสดง พบว่าหนังจาเนียรยึดขนบการแสดงของหนังตะลุงอย่างเคร่งครัด แต่ปัจจุบันสภาพสังคมและวัฒนธรรมของภาคใต้ปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก อันมีผลกระทบต่อรสนิยมของผู้เสพสื่อบันเทิงรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะหนังตะลุงซึ่งเดิมแรกเริ่มจะนิยมนำเรื่องที่มาจากรรณกรรมหรือนิทานพื้นบ้านมาแสดง เปลี่ยนมาเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นในสมัยหลัง ซึ่งเป็นเรื่องที่ทันสมัยและเป็นไปตามกระแสนิยมของสังคม อันเป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อให้วัฒนธรรมการแสดงหนังตะลุงดำรงคงอยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวภาคใต้ต่อไป ซึ่งหนังตะลุงคณะอื่นได้กระทำเช่นนี้ทั้งนั้น แต่หนังจาเนียรยังคงอนุรักษ์รูปแบบและเนื้อหาที่นำมาแสดงอย่างเคร่งครัด ลักษณะดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความอยู่รอด ทำให้ผลงานการแสดงที่เคยโด่งดังโจษจันเล่าขานในฐานะหนังที่เสนอเรื่องราวจักรๆวงค์ๆ ได้ลดบทบาทมาเป็นหนังสาธิตในฐานะที่คงรูปแบบการแสดงอย่างเคร่งครัดหรือไม่ก็เพียงได้รับเชิญไปแสดงในงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น

ในด้านารแสดง พบว่าลักษณะเด่นของนาฏกรรมชาวบ้านในรูปแบบหนังตะลุงคือ การแทรกบทบาทของ ทอง เท่ง พูนแก้ว ฯลฯ อันเป็นตัวละครตามขนบของหนังตะลุงที่สามารถสร้างอารมณ์ขันได้เข้มข้นเช่นกัน โดยเฉพาะบทสนทนาของตัวละครดังกล่าว มีลักษณะเป็นภาษาสองแง่สองง่าม อันเป็นลีลาและลักษณะเด่นของการแสดงพื้นบ้าน ดังตอนที่ปิ่นทองกับนายทองสนทนาเรื่องจะไปเล่นว้าวแล้วโยงไปถึงคัพพ์แสดงว่า "ชักรว้าว"ซึ่งมีความหมายถึงการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองของเพศชาย ดังนี้

ทอง : ผมนายทองเป็นคนพาวว้าว นายพูนแก้วเป็นคนพาสายว้าว เมื่อลมพัด
ผมเป็นคนสาวว้าว ให้นายพูนแก้วเป็นคนถือสาย

พจนแก้ว : พูดกันง่าย ๆ ว่ามึงเป็นคนส่ง ฎ เป็นคนชักเข้าไหม

ทอง : ใช่

พจนแก้ว : ไข่เรื่องชักกว่า เป็นเรื่องที่ถูกหนด อย่าว่าแต่ในสนาม ในล่วมก็ยังมีชัก สายซื่อ
หยัดหน้าทีไรให้ฎเลย

นอกจากแก้หน้าม้าจะนำเสนอในรูปแบบการแสดงที่กล่าวแล้วนั้น ยังนำเสนอ
ในรูปแบบของละครแนวเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ทางโทรทัศน์ช่อง 7 มากกว่า 1 ครั้งโดยบริษัทดารา
วิดีโอซึ่งมีผู้ชมทั่วประเทศ

ความแพร่หลายในรูปแบบการแสดงอันหลากหลาย นับได้ว่าเป็นอิทธิพลสำคัญยิ่ง
ที่ทำให้ เรื่องแก้หน้าม้า เป็นเรื่องที่ถูกจกกันโดยทั่วไป

2. ความแพร่หลายในรูปแบบวรรณกรรม

นอกจากจะมีผู้นำเรื่องแก้หน้าม้าไปแสดงในรูปแบบต่างๆ จนทำให้เรื่องแพร่หลาย
ทั่วไปแล้ว ยังพบว่ายังมีผู้นำเรื่องแก้หน้าม้าไปแต่งขึ้นใหม่ในชั้นหลังอีกหลายสำนวน จากการ
ศึกษาพบว่า เรื่องแก้หน้าม้าแพร่หลายในรูปแบบวรรณกรรม 2 วิธี คือ การนำเรื่องเดิมมาทั้ง
เรื่อง และการเลียนแบบเรื่องเดิม

2.1 การนำเรื่องเดิมมาทั้งเรื่อง

หมายถึงการนำชื่อเรื่อง โครงเรื่องหลัก อนุภาคด้านเหตุการณ์ และของ
วิเศษที่มีลักษณะเด่นจากเรื่องเดิมมาแต่งขึ้นใหม่ เริ่มจากแก้หน้าม้า สำนวนนายบุญยี่ ที่คงลักษณะ
เด่นของเรื่องเดิม คือบทละครเรื่องแก้หน้าม้า สำนวนกรมหลวงภูวเนตรนรินทร ที่แล้วนำมา
แต่งขยายให้เรื่องมีขนาดยาวออกไปจนถึงรุ่นลูก-หลานของตัวเอง ทั้งนี้เพราะในสมัยรัชกาล
ที่ 5 ประชาชนยังมีรสนิยมต่อการเสพวรรณกรรมแนวประโลมโลกอยู่ ทั้งเพื่อธุรกิจหรือ
ประโยชน์ทางการค้า ความแพร่หลายของแก้หน้าม้า สำนวนนายบุญยี่ ด้วยวิธีการจำหน่าย

แบบถึงตัวผู้อ่านโดยมุ่งที่ชนบทเป็นสำคัญ ผนวกกับความเจริญด้านวัฒนธรรมตัวหนังสือของชาว
ภูมิภาคอื่นเนื่องมาจากการขยายระบบการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 (ธวัช บุญโสมทก 2538:58)
ทั้งความนิยมนวนิยายกรรมท้องถิ่นอีสานมาพิมพ์ที่กรุงเทพฯ รวมทั้งอิทธิพลการแสดงในรูปแบบ
"ลิเก" ต่อ "หมอลำใหญ่" ซึ่งเติมลีเก่มักนิยมนำเรื่องแก้แค้นหมาไปแสดง ทำให้เกิดแก้แค้นหมา
ในรูปแบบของกลอนอ่านแบบอีสาน สำนวน อ.กรวิวงศ์ ทั้งฉบับอีสานและฉบับลาว ซึ่งราย
ละเอียดของเรื่องส่วนมากตรงกับสำนวนนายบุษย์ตลอดเรื่อง นอกจากนั้นยังพบว่าแก้แค้นหมา
ที่แต่งเป็นร้อยแก้วทุกสำนวน คือ สำนวน ส. พลายน้อย สำนวนสาเนา ศิริโอดิตปะ และ
สำนวนภร ขจรศักดิ์ ต่างก็ได้รับอิทธิพลไปจากสำนวนนายบุษย์ทั้งสิ้น จึงสรุปได้ว่าเรื่องแก้แค้น
หมาที่แพร่หลายในรูปแบบวรรณกรรมมาขึ้นหลังนี้ ต่างได้รับอิทธิพลไปจากแก้แค้นหมาสำนวนนาย
บุษย์ทั้งสิ้น

2.2 การเลียนแบบเรื่องเดิม

หมายถึงการเปลี่ยนชื่อเรื่อง ตัวละครหรือรายละเอียดของเหตุการณ์ แต่ยังคงโครงเรื่องแบบเรื่องแก้แค้นหมาอยู่ เรื่องที่พบว่าแต่งเลียนแบบเรื่องแก้แค้นหมา มี 3 เรื่อง
คือ เรื่องเทวัญกับนางกุลา เรื่องอยู่หงิดพิสดาร และเรื่องแก้แค้นสรวัดนิกร

2.2.1 เรื่องเทวัญกับนางกุลา เป็นพระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทร ฤทธิ เนื้อเรื่องกล่าวถึงท้าวไกรวงศ์เจ้าเมืองมยุราพร้อมพระโอรสเทวัญ นำไพร่พลไปจับนาง กุลาที่อาศัยอยู่ในภูเขา นางมีแก้วแววตารักษากายาครท้ออันตราายไม่เป็นที่ ท้าวไกรวงศ์ พร้อมไพร่พลถูกนางกุลาตีแตกพ่ายไป นางกุลาปรารถนาสามีจึงจับพระเทวัญได้ พระเทวัญหลบ หนีไปอภิเษกกับนางจันทวดี และสามารถปราบนางกุลาสำเร็จ

ลักษณะเด่นของเรื่องเทวัญกับนางกุลา คือการสร้างลักษณะของนาง
กุลา โดยเฉพาะลักษณะนิสัยที่กล้าแสนรักพระเทวัญก่อน รวมทั้งลักษณะยั่วล้อ ตอปากต่อคำ
เช่น

.....
 บรรณาธิการผู้ชาย

อยู่อาศัยในถิ่นทุกค่าเช่า

หาเงินจะได้คู่ครอง

.....
 ไม้เว้นวายวันนึกตริครอง

สันโดษเดียวเปลี่ยวเปล่าเศร้าหมอง

มาร่วมห้องให้สบายคลายใจ

(เล่ม 1, 2)

พอแสงสุริยันต์ดับวันบ้าย

นางกุลากาลีกี่ดีใจ

ได้ยินเสียงผู้ชายทั้งนายไพร

นึกจะไปเกี่ยวขู้ผู้ชาย

(เล่ม 1, 3)

นางกาลีสียวนชวนพลอด

อย่างกลัวเลยเงยหน้าพูดจากัน

ความรักจักใคร่ได้เป็นผัว

เอนอิงอิงเฝ้าเข้าชี้

ประคองกอดประทับรับขวัญ

มิใช่ฉันจะพามาเขียนดี

พ่อทูนหัวของน้องอย่าหมองศรี

... เกิดนาระอาอาย

(เล่ม 1, 8)

นักรักอยากได้ไว้เป็นผัว

พระเกลียดหน้ากาลิ์ไม่นิยม

เข้าย้วยยวนชวนสู่สม

มันชื่นชมปลุกปล้ำรำไบ

(เล่ม 1, 12)

เห็นได้ว่าลักษณะนิสัยของนางกุลา มีลักษณะคล้ายกับนางแก้วอย่างมาก จึงอาจเป็นไปได้ว่า บทละครเรื่องแก้วหน้าม้า สำนวนกรมหลวงวงษา เนตรนรินทร์ฤทธิที่ำใช้ แสดงเป็นละครนอกเป็น เรื่องที่แพร่หลาย และมีผู้นิยมอย่างมาก โดยเฉพาะด้านลักษณะเด่นของนางแก้ว กรมหลวงวงษา เนตรนรินทร์ฤทธิจึงนิพนธ์เรื่อง เทวัญกับนางกุลา โดยสร้างลักษณะนิสัยของนางกุลา โดยมีนางแก้วเป็นแบบ เพื่อใช้แสดงละครนอกเช่นเดียวกัน

2.2.2 เรื่องอยู่หึงพิสดาร วรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะได้รับอิทธิพลจากเรื่องแก้วหน้าม้าคือ เรื่องอยู่หึงพิสดาร (นางพิสดาร) ซึ่งเป็นเรื่องที่นิยมมา

แสดงเช่นกัน โดยเฉพาะในรูปของละครชาตรี ดังละครชาตรีคณะนายพูน เรื่องนนท์ นาไป แสดงที่สังคีตศาลา เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2495

เรื่องอยู่หงิดพิสดารนี้ กล่าวถึงพระปิ่นแก้วได้ เป็นกษัตริย์ มีความประสงค์จะได้ชายา จึงใช้วิธีต่อหงส์เสี้ยงไป นางอยู่หงิดซึ่งมีหน้าลายอัปลักษณ์เก็บหงส์ได้ จึงนำมาถวายแล้วขออภิเษกเป็นชายา พระปิ่นแก้วนึกรังเกียจที่นางมีหน้าอัปลักษณ์จึงหาทางกำจัดนางโดยให้ไปหาเพชรเจ็ดสีมาให้ หากไม่สามารถหามาได้ก็จะถูกประหาร

เรื่องอยู่หงิดพิสดารนี้มีอนุภาคคล้ายกับเรื่องแก้วหน้าม้าหลายประการ เช่น ชื่อพระเอก"ปิ่นแก้ว"เป็นชื่อเดียวกับพระเอกในเรื่องแก้วหน้าม้า สำนวนนายบุษย์ในโครงเรื่องสืบเนื่องรุ่นลูกของตัวเอก วิธีที่พระเอกนางเอกพบกันก็คล้ายกัน เพียงแต่เปลี่ยนจากใช้ "ว่าว" เป็น "หงส์"เสี้ยงไป และนางเอกก็เก็บได้เหมือนกัน ทั้งนางเอกก็มีหน้าตาอัปลักษณ์และเสนอตัวให้พระเอกก่อนเหมือนกัน ส่วนวิธีที่พระเอกเสี้ยงอภิเษกก็คล้ายกันคือ จากาให้ไปชะลอเขาพระสุเมรุ เปลี่ยนเป็นให้ไปนาเพชรเจ็ดสีมา และผลของการไม่สามารถหามาได้ก็จะถูกประหารเหมือนกันด้วย ลักษณะดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เรื่องอยู่หงิดพิสดาร น่าจะเป็นเรื่องที่รังสรรค์ขึ้นภายหลังเพื่อใช้แสดง โดยได้รับอิทธิพลไปจากเรื่องแก้วหน้าม้า สำนวนนายบุษย์ ซึ่งแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับมาก่อนแล้ว

2.2.3 เรื่องแก้วสารพัดนึก มีรูปแบบการแต่งเป็นนวนิยาย ผู้แต่งคือ สันต์ เทวรักษ์ เรื่องแก้วสารพัดนึก เป็นเรื่องที่แต่งเลียนแบบเรื่องแก้วหน้าม้า ทั้งในด้านโครงเรื่องแก่นเรื่อง และตัวละครเอก ดังนี้

2.2.3.1 โครงเรื่อง โครงเรื่องของเรื่องแก้วสารพัดนึกกล่าวถึงเรื่องราวของหญิงที่มีรูปอัปลักษณ์ได้รับการดูถูกเหยียดหยาม และล้อเลียนจากผู้พบเห็น โดยเฉพาะผู้ชาย นางจึงรู้สึกอับอายและน้อยใจจนโชคชะตา ทำให้นางปรารถนาจะมีรูปร่างที่งดงาม เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและเนื่องจากนางเป็นคนที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ นางไม่

จึงมอบแก้วสารพัดนึก อันเป็นของวิเศษที่เนรมิตสรรพลึงได้ตามปรารถนาให้นาง นางใช้แก้วสารพัดนึกเนรมิตเงินทองให้พ่อแม่จนมีฐานะร่ำรวย ทั้งยังใช้เนรมิตร่างกายของตนให้งดงาม เมื่อนางเป็นหญิงสาวที่งดงามจึงได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของอำเภอ และจังหวัด เพื่อเข้าประกวดนางสาวไทย

จากการศึกษาพบว่า โศครงเรื่องของเรื่องแก้วหน้าม้า กับแก้วสารพัดนึก มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นเรื่องของหญิงที่มีรูปร่างอัปลักษณ์ มีหน้าตาคล้ายม้า ปมด้อย อันเกิดจากความน่ารังเกียจในรูปลักษณ์ ทำให้นางปรารถนารูปร่างงดงาม เพื่อให้เป็นที่ยอมรับเช่นกัน แม้ตัวเอกในแก้วสารพัดนึกมีอาจหาญที่จะขอรักชายก่อน แต่ก็คิดอิจฉาเพื่อน ๆ ของนางที่มีชายมาสนใจ ซึ่งหากเป็นไปได้นางปรารถนาให้เหตุการณ์ลักษณะดังกล่าวปรากฏกับตนด้วย ดังที่กล่าวไว้ดังนี้

. . .มันไม่เหมือนอย่างที่คุณต่อคนที่รักกัน เกี่ยวพาราสิกัน แล้วก็แต่งงานดังที่แก้วได้รู้ได้เห็น และเคยคิดว่ามันคงจะเกิดขึ้นกับตัวเองเข้าสักวัน เช่นที่เกสรซึ่งมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันเขาก็มีผ้าใบแล้ว เป็นต้น เคยคิดเพื่อฝันลม ๆ แล้ง ๆ อยู่ บ่อยไป

(เล่ม 1, 20)

2.2.3.2 แก่นเรื่อง แก่นเรื่องของแก้วสารพัดนึกมีลักษณะคล้ายกับเรื่องแก้วหน้าม้า คือ ชี้ให้เห็นว่า "คุณค่าและความเชื่อมั่นในการบำเพ็ญคุณความดีสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตให้สมปรารถนาได้" "แก้ว" ตัวเอกในแก้วสารพัดนึก ถูกรังเกียจเหยียดหยามและถูกล้อเลียนจากเพื่อน ๆ โดยเฉพาะเพื่อนชาย เพราะแก้วมีหน้าตาอัปลักษณ์ดังปรากฏเหตุการณ์หลายตอน ดังนี้

แก้วถูกรังเกียจจากไปสั เพราะแก้วมีหน้าตาอัปลักษณ์ หลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแก้วและเพื่อนต่างก็แยกย้ายไป เมื่อกลับมาพบกันอีกครั้งในงานวันสงกรานต์ ทุกคนต่างก็นัดแนะเพื่อจะถ่ายรูปร่วมกันเพื่อเก็บไว้ดู ในวันดังกล่าว แก้วแต่งตัวสวยกว่าทุกวัน แต่

เมื่อไปส่งเจ้าของกล่องเห็นแก้วก็รังเกียจ ไม่ให้ร่วมถ่ายรูปกับเพื่อน ๆ ด้วย เหตุผล เพราะแก้วมีหน้าตาอัปลักษณ์ จะทำให้กล่องของไปสเสียราศี คาพูดและท่าทางของไปส สร้างความขุ่นเคืองน้อยใจต่อแก้วอย่างยิ่ง

. . .นี่แหละ แม่แก้วหน้าม้า อย่าเข้าไปรวมกลุ่มกับเขาเลยนะ เจ้าของกล่องถ่ายรูป โบกมือขับไล่ ถอยออกไปให้ห่างสักสามคืบน้ำรินน ไร่หนุ่มคนอื่น ๆ ช่วยผสมเฮฮา เกรี้ยวกราว พวกสาว ๆ หัวร่อคึกคัก

(เล่ม 1, 15)

. . .ไม่ได้ เดี่ยวเสียราศีกล่องของเขาคงเหิงลองไปตักน้ำใส่กะโหลกชะงักดูเงาของตัวเองเสียบ้างซี ยังกะแม่ม้าพาช้อออกยั้งจั้น แล้วไ้แข่งขาของเองนะ เหมือนกะชาวบ้านเขาเสียเมื่อไหร่ละ

(เล่ม 1, 16)

แม่แก้วจะมีรูปร่างอัปลักษณ์ แต่ก็เป็นคนดีมีคุณธรรม ช่วยพ่อแม่ทำงานทั้งหนักและเบา อาทิตักน้ำใส่ตุ่ม หุงข้าวต้มนึ่ง ซักเสื้อผ้าทั้งของพ่อแม่และน้องชาย แต่คุณลักษณะของแก้วเหล่านี้ก็ไม่โดดเด่นเท่าปมด้อยด้านรูปร่างลักษณะ จนเป็นที่โจษจันเส้าสือและลือเลือน ทำให้แก้วได้รับความอับอาย น้อยใจที่เกิดมาผิดคนอื่น ๆ ถึงกับคิดฆ่าตัวตาย นางไม้ทับทิมจึงมอบแก้วสารพัดนึกอันเป็นของวิเศษให้ จุดมุ่งหมายที่มอบให้ก็เพราะเพื่อจะให้แก้วมีหน้าตาที่งดงาม ดังที่กล่าวกับแก้วไว้ว่า

. . .จันเห็นแก้วเป็นคนอาภัพ ร่างกายไม่สมประกอบ เป็นที่ลือเลือนและดูถูกดูแคลนของคนอื่น จันสงสารแก้วเต็มที จึงบรารณาที่จะช่วยทำให้แก้วพ้นทุกข์

(เล่ม 1, 87)

ลักษณะดังกล่าวเท่ากับเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่า การมองคนจากรูปลักษณ์ภายนอกยังเป็นสิ่งจําเป็น เมื่อแก้วกลายเป็นหญิงที่สวยงามที่สุดของหมู่บ้าน เป็นตัวแทนเข้าประกวดนางสาวไทยใน

กรุงเทพฯ ผู้ที่เคยรังเกียจ ล้อเลียน ก็ยอมรับและชื่นชมในความงามนั้น ซึ่งเป็นการเน้นให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของคนจากรูปลักษณ์ภายนอกให้แจ่มชัดขึ้น เพราะทุกคนไม่ทราบเหตุผลที่แท้จริงว่าแก้ว เป็นหญิงรูปงามได้เพราะเป็นคนดีมีคุณธรรม

2.2.3.3 ตัวละครเอก เรื่องแก้วหน้าม้า และแก้วสารพัดนึก มีตัวละครฝ่ายหญิงเป็นตัวเอกเหมือนกัน นอกจากนั้นกลวิธีการสร้างตัวละครทั้งงานด้านการตั้งชื่อ รูปลักษณ์ และลักษณะนิสัยมีลักษณะที่พ้องกัน กล่าวคือ ในด้านชื่อของตัวละครเอกชื่อ "แก้ว" เหมือนกัน ด้านรูปลักษณ์นั้น แก้ว ในแก้วสารพัดนึกแม้นางจะมีได้มีหน้าเป็นม้าอย่างนางแก้วในแก้วหน้าม้า แต่ก็มีลักษณะคล้ายกับม้า กล่าวคือ มีหน้ายาว คางยื่น ฟันเขี้ยวออกมา ส่วนขาขวามีลักษณะงุก บิดเข้าหาตัวดังที่ผู้แต่งบรรยายเนิ่นย้าไว้หลายตอนดังนี้

. . . เด็กหญิงแก้วมีสภาพของร่างกายอันพิกลพิการมาตั้งแต่กำเนิด ว่าแต่รูปหน้าไปก่อน . . . ศีรษะนั้นบิดเบี้ยวไม่เป็นรูปร่าง ดวงตาถลนออกมานอกเบ้า คางยื่นออกมาเกินควร . . . สรรพางค์ที่อนบนตั้งแต่สะโพกขึ้นไปถึงช่วงไหล่เป็นปรกติ แต่ที่อนล่างลงมานั้น อยู่ในสภาพอันผิดปรกติอย่างเห็นได้ชัดมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย กล่าวคือ ทำข้างขวานั้นงุก ปลายเท้าบิดเข้าหาตัว

(เล่ม 1, 7)

. . . พอพินันท์มั่วร่วมคปาก มีพินจริงแทงขึ้นมาแทนที่ ก็มีอาการเขยิบออกมาเป็นแผง ประกอบกับลูกคางยาวยื่นเกินควร อันเป็นรูปสมบัติติดตัวมาตั้งแต่เกิดเข้าด้วยกัน ก็เลยได้รับสมญานามจากพวกเพื่อน ๆ ว่านางแก้วหน้าม้าไปทันที

(เล่ม 1, 10)

นอกจากด้านรูปลักษณ์แล้ว ลักษณะนิสัยของแก้วในแก้วสารพัดนึก ยังมีลักษณะคล้ายกับนางแก้วในแก้วหน้าม้า กล่าวคือเป็นหญิงปากจัดจ้าน ประชดประชัน และกล้าได้แย่งอย่างไม่เกรงกลัวใคร ดังกรณีการโต้แย้งถกเถียงระหว่างแก้วกับโปสซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้งอย่างในเหตุการณ์ที่บานของสาหร่าย โปสกลับมาเยี่ยมบ้านหลังจากไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ กลับมาคราวนี้โปสเปลี่ยนชื่อ

เป็นสมบัติตามชื่อของดาราที่เป็นที่นิยมมาในยุคนั้น ดังนั้นเมื่อเพื่อนเอ่ยชื่อเดิม ไปสจึงแก้งทำ
ไม่รู้จักร แก้วจึงประชดประชันไปสว่า เป็น"วัวสีมตีน" ทำให้ไปสโกรธและอับอายเพื่อน ๆ มาก

. . . ช้อยเขาหมายถึงนายสมบัตินั่นแหละจ๊ะ มสีซึ่งนั่งอยู่ใกล้ ๆ ค้อนกระหลับกระหลือก
แหม! พอเปลี่ยนชื่อเปลี่ยนแสงไปให้เหมือนพระเอกหนังดังหน่อยเท่านั้น ก็จาชื่อเก่าของ
ตัวเองไม่ได้เสียแล้ว "จัวสีมตีนวะ" ใครคนหนึ่งไม่ทราบเอ่ยทะเล่กลางปล้องขึ้นมาลอย ๆ

(เล่ม 1, 24)

คาพูดของแก้ว แม้ไปสจะจับไม่ได้ แต่ด้วยน้ำเสียงและความเป็นคู่อริกันมาตลอดก็รู้ว่าแก้วเป็น
คนพูด จึงเคียดเค้านชิงชิง และหาโอกาสที่จะย้อนกลับให้แก้วได้อับอายเช่นกัน เมื่อโอกาสมาถึง
ในตอนไปสชวนเพื่อนหญิงเข้าประกวดเทพีสงกรานต์ที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อน ๆ แก้งปฏิเสธ
ไปสจึงกล่าวว่าเมื่อไม่มีคนสวย ๆ เข้าประกวด ก็จะทำให้พ่อของไปสซึ่งเป็นคณะกรรมการจัดการ
ประกวดเปลี่ยนเป็นประกวดคนขำปูก คงจะมีคนในที่นี้ชนะแน่นอน

. . . ถ้าเกิดการสไตรค์ขึ้นยั้งจี้ ก็เห็นจะต้องคิดหาทางแก้ไขเสียแล้วละ . . . แต่ไม่เป็นไร
เราจะบอกให้พ่อแก่จัดการประกวดอย่างอื่นขึ้นมาแทนก็ได้ . . . ก็ประกวดคนขำปูกนะซีโว้ย
อีคราวนี้เป็นได้ตัวแหง ๆ ละ

(เล่ม 1, 34)

แก้วรู้ทันทีว่าไปสแก้งว่ากระทบตน แก้วจึงคำตอบไปทันที

. . . . เท่านั้นที่บ่อนแตก. . . . แก้วทั้งมืดพทที่ถืออยู่ในมือลงไปในกองดอกไม้ เสือกกระปะ
ไปตรงหน้าอย่างกระแทกกระทั้น หันไปถลึงตาสเจ้าสมบัติดังจะกินเลือดกินเนื้อ มิให้
เหลือแม้กระตูก และขยับปากคำสวนคำออกไปทันที

(เล่ม 1, 34)

การเป็นคนปากร้ายของแก้วเป็นที่รับรู้และขยาดของเพื่อน ๆ ดังที่เพื่อนกล่าวถึงแก้วว่า

. . . อีกฝ่ายหนึ่งถึงจะแรงน้อย แต่ก็ปากจัดจ้านไม่ยอมลงใคร ลองใครแหลมเข้ามา
แม่เป็นค่าเปิงไปเท่านั้น

(เล่ม 1, 25)

. เต็มวันปฏิเสธแล้วย้อนค่าเข้าให้ เราก็จะพลอยเสียรังวัด ไปด้วยเท่านั้น
อีคนนี้ปากมันกะตะโกรกไม่ปาน

(เล่ม 1, 34)

อนึ่ง ผู้แต่งกล่าวถึงรูปลักษณ์ของแก้วในแก้วสารพัดนึก
ว่าเหมือนกับนางแก้วหน้าม้า โดยเฉพาะใช้คำว่า "แก้วหน้าม้า" อยู่หลายแห่ง อันเป็นการแสดง
ให้เห็นว่าผู้แต่งได้รับอิทธิพลจากเรื่องแก้วหน้าม้า ปรากฏในข้อความดังนี้

ตอนกล่าวถึงรูปลักษณ์ของแก้วถูกเพื่อนในฉายาว่าแก้วหน้าม้า

. . . เมื่อเดือนปีผ่านไป เด็กหญิงแก้วก็เติบโตใหญ่กล้าขึ้นมาตามมีตามเกิด ท่ามกลาง
ความเอาใจใส่ของพ่อกับแม่พอสมควร พอพินัยกรรมร่วงหมดปากมีพินิจจริงขึ้นมาแทนที่ มี
อาการเขยิบออกมาเป็นแผง ประกอบกับลูกคางยาวยื่นเกินควร อันเป็นรูปสมบัติติดตัวมา
แต่เกิดเข้าด้วยกันแล้ว ก็เลยได้รับสมญานามว่านางแก้วหน้าม้าไปทันที

(เล่ม 1, 10)

ตอนไปเล่นไม่ยอมให้แก้วถ่ายรูปพร้อมกับเพื่อน ๆ

. . . นี่เนาะ แม่แก้วหน้าม้า อย่าเข้าไปรวมกลุ่มกับเขาเลยนะ . . . ไม่ได้เที่ยวเสีย
ราศีกล้องของเขาหมด เอ็งลองไปตักน้ำใส่กระโหลกชะเงงกูดองของตัวเองเสียบ้างซี
ยังกะแม่ม้าพาชีออกยั้งจัน

(เล่ม 1, 16)

ตอนแก้วนึกถึงคำพูดของโปสที่ไม่ให้ตนถ่ายรูปร่วมกับเพื่อน ๆ

- . . . ตูรีมันช่างพูดออกมาได้ นี่แน่ แม่แก้วหน้าม้า อย่าเข้าไปรวมกลุ่มกับเขาเลยนะ
(เล่ม 1, 68)

ตอนแก้วส่องกระจกดูรูปร่างของตน

- . . . ก็สมอยู่หรอกที่ใคร ๆ เขาจะเรียกว่า นางแก้วหน้าม้า เมื่อคางมันยื่นและฟัน
เขยิบขึ้นเสียอีกด้วย
(เล่ม 1, 131)

ตอนนางถมยาคาหนีแก้วที่แย่งแก้วสารพัดนึกกับน้องชาย

- . . . แก้วไม่สนใจกับเสียงนกเสียงกาทั้งนั้น แม้จะถูกหวดด้วยแส้ก็ตามที่เกิด ด้วยว่าถ้า
ดวงแก้วสารพัดนึกมีอันตรายกันไปไซ้ แก้วก็คงจะต้องเป็นอีแก้วหน้าม้าอย่างนี้ตลอดไป
(เล่ม 1, 270)

- . . . แก้วถอยออกไปยืนพิงเสาเรือนเอียงคอคออยู่ นึกวิตกอยู่จนใจเหมือนกันว่า ถ้าการ
กระทบกันอย่างแรงทำให้ดวงแก้วสารพัดนึกแตกเป็นสองซีกไซ้ ก็ต้องนับว่าเป็นกรรมของ
อีแก้วเท่านั้นเอง ที่จะต้องเป็นอีแก้วหน้าม้าอยู่ต่อไป

(เล่ม 1, 293)

ตอนแก้วใช้แก้วสารพัดนึกเนรมิตร่างเป็นหญิงงาม

- . . . หน้าตาของแก้วเขาเปลี่ยนแปลงไปมาก ไม่เหมือนตะกอนสักนิด เตี้ยวนี้เขี้ยวออก
ออกมายาว และปากกว้างไปถึงาบทูเหมือนม้าจริง ๆ ก็ไม่มี ที่นี้ใครจะไปเรียกเขาว่า
แม่แก้วหน้าม้าอีกไม่ได้แล้วละ

(เล่ม 1, 639)

. . . นั้นซี ฉันก็ไม่อยากเชื่อเหมือนกัน เจ้าปลั่งเสริมพร้อมกับเหลียวซาเลียงไปให้เป็น
ที่แน่ใจอีกที เคยเห็นเขาเล่นละครร่า ตอนเงาะถอดรูปเป็นพระสังข์ทองนั้นก็โกหกบรรลัย
ไปแล้ว แต่นี่อีแก้วหน้าม้าถอดรูป

(เล่ม 2, 323)

ตอนแก้วได้ตำแหน่งนางงามจังหวัด และเป็นตัวแทนเข้าไปประกวดที่กรุงเทพฯ

. . . ใครเลยเคยจะนึกบ้างว่า เมื่อไม่ถึงเดือนมานี้เอง แก้วคนนี้ยังเป็นเด็กกะโปโล
ขาบูก พันเขยิบและหน้าเป็นนางแก้วหน้าม้า เป็นที่ล้อเลียนของคนทั่วไป จนไม่อยากจะ
ใส่หน้ากากออกไปทางไหนแล้ว อยากจะตายให้รู้แล้วรู้รอดไปเสียด้วยซ้ำ

(เล่ม 3, 530)

จากการวิเคราะห์งานประเด็นหลักด้านโครงเรื่อง แก่น
เรื่อง และตัวละครเอกในเรื่องแก้วสารพัดนึก เห็นได้ชัดว่ามีลักษณะพ้องกับเรื่องแก้วหน้าม้า
โดยเฉพาะด้านรูปลักษณ์และลักษณะของตัวละครเอก เพียงแต่ผู้แต่งได้ปรับเปลี่ยนให้มีลักษณะ
สมจริง เช่นจากหน้าม้าก็กลายเป็นหน้ายาว คางยื่น พันเขยิบ และมีขาบูก นอกจากนั้นยังมีของ
วิเศษที่ใช้เนรมิตร่างให้งดงาม และที่สำคัญ การกล่าวถึงชื่อ "แก้วหน้าม้า" ตลอดตั้งแต่เริ่ม
จนจบเรื่องดังแสดงแล้วนั้น เห็นได้ชัดว่าเรื่องแก้วหน้าม้าส่งอิทธิพลต่อเรื่องแก้วสารพัดนึกหรือ
อีกนัยหนึ่งก็คือความสำคัญของเรื่องแก้วหน้าม้าที่มีต่อวรรณกรรมยุคหลังนั่นเอง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่านวนิยายเรื่องแก้วสารพัดนึกนี้
ได้ถูกดัดแปลงเป็นละครที่แพร่ภาพทางโทรทัศน์ช่อง 7 อีกด้วย

จากการศึกษาสรุปได้ว่า วรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้าแพร่หลายในสังคมไทย 2
ลักษณะคือ ในรูปแบบการแสดงหลากหลาย ทั้งละครนอก ละครชาตรี ลิเก หมอลำ หนังตะลุง
และละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ทางโทรทัศน์ และในรูปแบบวรรณกรรมทั้งที่แต่งขึ้นใหม่ โดยนำเรื่อง
เดิมไปทั้งเรื่อง และเลียนแบบเรื่องเดิม ทั้งยังพบว่าในรูปแบบวรรณกรรมนั้น ยังดัดแปลง

เป็นละครโทรทัศน์อีกด้วย ลักษณะดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์ทาง
วรรณศิลป์ของไทยที่ปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับบริบทของรูปแบบและประเภทของสื่อแล้วยังเป็นการ
ยืนยันและเน้นย้ำให้เห็นว่า เรื่องแก้วหน้าม้า เป็นเรื่องที่นิยมและแพร่หลายทั่วไปในสังคมไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย